

“Bizim dövrün gəncliyi başqa idi”

Seyran Səxavət: “Yetənə yetmişəm, yetməyəne də bir daş atmışam”

Dağlı-dərəli, yovşanlı-şoşanlı, gicitkəni, yemlikli, kəlikotulu torpaqda doğulub boya-başa çatıb. Buz kimi bulaqların suyunu içərək, tər-təmiz havasını ciyərlərinə çəkərək böyüyüb. Bəlkə də buna görə iliyinə qədər təbiidir - danışığında, yerində, duruşunda, baxışında, əsərlərində. Bilirəm, niyə, onunla danışanda cıgəl, şiltaq uşaqla söhbət etdiyini hiss edirsən. Özünün dediyi kimi, uşaqlıqda ipə-sapa yatmayıb, yetənə yetib, yetməyəne bir daş atıb. Müsahibimiz söhbətindən doymaq mümkün olmayan şair, nasir, tərcüməçi Seyran Səxavətdir. Onun uşaqlıq, tələbəlik illərini öz dilindən dinləyək...

“YETƏNƏ YETƏN, YETMƏYƏNƏ BİR DAŞ ATAN”

Bizim kənd Füzuli rayonunda üçüncü böyük kənddir. Yağlı-vəndin dağı da, dərəsi də, qara quzeyi də, qobusu da, qobusun-da kolu, kolun dibində bənövşəsi də vardı...

Atam dünyasını dəyişənə qədər kəndimizdə baş mühasib işləyib, anam müəllimə olub. Belə demək mümkündürsə, kənd ziyalı ailəsində dünyaya göz açmışam.

Ailədə 4 qardaş, 3 bacı olmuşuq. Anam orta məktəbdə müəllimə işlədiyinə görə dərəcə 6 yaşından getmişəm.

Sənədlə evin ikincisi olsam da, birinci statusu daşıyırdım. Nənəmin anamdan başqa uşağı olmadığına görə atam böyük qardaşım rəhmətlik Xanları nənəmə verməmişdi.

Bir yerdə durmayan, həddindən artıq dəcəl, yetənə yetən, yetməyəne bir daş, lazım olanda söz atan olmuşam. Əgər kimsə məni axtarırdısa, kəndin hansısa yerində durub gözləseydi, 20 dəqiqədən sonra gəlib oradan keçəcəkdim. Bir yerdə dayanmır-

dim. Təşkilatçılığı mən etməyəndə də kriminal kimi mənim adım hallanırdı.

Orta məktəb illərindən, 4-cü sinifdən yazmağa başlamışam. İlk hekayəmi məktəbimizin direktoru olan ədəbiyyat müəllimimə verdirdim. Oxuyub yazdı ki, bədii cəhətdən zəifdir. Ürək etmədim ki, ondan bədii cəhətin nə olduğunu soruşsam.

Şeirler yazırdım və yazdıqlarımın hamısını Bakıya - Yazıçılar İttifaqına göndərirdim. Kendimizin poçtalyonu məktəbdən qayıdanda məni səsləyir və məktubumu verirdi. Məktub Yazıçılar İttifaqının firma zərfində gəlirdi. Bizim kənd belə böyük zərf görməmişdi. Hamı məəttəl qalırdı ki, dünyanın uşağına Yazıçılar İttifaqından məktub gəlir. Məktubun çölü onları, içi məni yandırır. Açırdım, yazırdılar ki, “bədii cəhətdən zəif olduğuna görə çap etmədik”. Mən də yorulmadan şeirlərimi göndərirdim. Bir dəfə yazdım ki, “xahiş edirəm, bədii cəhət nədir, izah edin, onu gücləndirirəm”. Bu məktubuma da cavab gəldi ki, bədii cəhətdən zəifdir. Sən demə, şeiri oxumamış cavab yazmışlar...

Bir dəfə poçtalyon məktubu mənə verəndə kənd camaatının yanında dedi ki, aç görək, nə yazıblar? Nə yazıldığını bilsəm də, məktubu açmaq məcburiyyətindəydim. Hamının qulağı məndə idi: “Hörmətli, Seyran, salam! Bakıya gələn kimi yanıma gələrsən, səni özüm instituta qoyacam. Sənin böyük gələcəyin var. Səməd Vurğun kimi sənin də “Pobeda”n olacaq. Hörmətlə, Mirzə İbrahımov”.

Hamı əl çaldı. Kendimizə kef gəlirdim, camaatımızın “gözünə kül üfürürdüm”. Amma bu, ziyanlı kül üfürmə deyildi. İstəyirdim ki, özümü nə iləsə göstərim.

Heç vaxt Yazıçılar İttifaqından hansısa şeirim çapı ilə bağlı məktub almadım. Aldığım bütün məktublar müharibədən gələn qara kağızlar kimi idi.

“MƏKTƏBƏ, KƏNDƏ SİĞMİRDİM”

Paralel olaraq şeirlərimi yaxın rayonlarda çıxan qəzetlərə də aparırdım. Qəzetlərdə də “bədii cəhətdən zəif olduğuna görə” şeirlərimi çap eləməzlidilər. “Füzulidə “Qızıl Araz” qəzeti çıxırdı. Nəhayət, 16 yaşında ilk şeirim “Qızıl Araz”da çap olundu. Məhəbbət şeiri idi.

Şeirim qəzetdə çıxanda, nə məktəbə, nə də kəndə sığışmırdım.

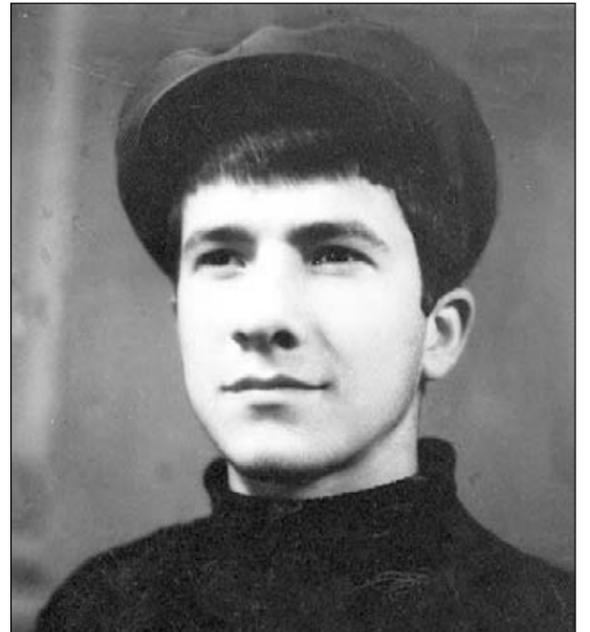
Orta məktəbi qurtaranda atam ixtisas seçimimə bərk kömək etmək istəyirdi. Amma bütün cəhdləri boşa çıxdı. O, məni prokuror kimi görmək, öz xatirinə məni qurban vermək istəyirdi. Nədi-nədi desinlər ki, Əsgər filan prokurorun atasıdır.

Mənimlə arzum başqa idi. İki il sənədlərimi Azərbaycan Dövlət Universitetinin şərqşünaslıq fakültəsinə verdirdim. Mən həmişə ayağımı elə uzadırdım ki, yorğan bəzən dizimdən də yuxarı çıxırdı. Hər il istədiyim fakültəyə 7 uşaq qəbul edilirdi. O da Nazirlər Sovetinin, Mərkəzi Komitənin, tanınmış adamların uşaqlarının “bron” edilmiş yeri idi. Birinci il 4 dəne “5” alıb “konkurs”a düşdüm. Bunu kənddə deyəndə xəbər yayıldı ki, Əsgərin oğlu dəli olub, “5”dən o yana qiymətmi var. Məni ədəbiyyat fakültəsinə göndərmək istədilər, getmədim. Onsuz da ədəbiyyatı seçmişdim. Fars dilini öyrənib böyük Firdovsini, Hafizi, Xəyyamı, Nizamini o dildə oxumaq istəyirdim.

“MƏNİM SƏN ADLI ÖVLADIM YOXDUR”

Artıq iki il idi ki, qəbul olmurdu. O vaxt demirdilər ki, Seyran instituta girə bilmədi. Deyirdilər ki, Əsgər oğlunu instituta düzəldə bilmədi. Bu da kişiyyə pis təsir edirdi. Atamın xalası oğlunun biri Gəncədə o vaxtkı Zərdabi adına Pedaqoji İnstitutda riyaziyyat fakültəsinin dekanı idi. Atam məni zorla Gəncəyə aparırdı. Cibimə 200 manat pul qoydu. Kərim müəllim dedi ki, ədəbiyyat fakültəsi dolub. Buna görə məni dekan olduğu riyaziyyat fakültəsinə qoymağa “boyun oldu”. Atama bir söz deyə bilmədim, Gəncədə qalası oldum. Kərim müəllim ailəsini götürüb harasa istirahətə getdi. Ondən iki-üç gün sonra “dabanıma tüpürüb” Bakıya, Ayazxan adlı kəndçimizin qaldığı evə üz tutdum. Bakıya çatan da atama teleqram vurdu ki, filan ünvandayam, şərqşünas olacağam. Atam da mənə teleqram göndərdi: “mənim sən adlı övladım yoxdur”.

Nəhayət, üçüncü il əmək stajıma görə iki “4”, iki “3”lə şərqşün-

naslığa qəbul oldum. Rayona qayıtdım. Balkondan evə keçmək istəyəndə atam yuxudan ayıldı. Teleqram vurmağına baxmaya-raq, mənəndən qəbul olub-olmadığımı soruşmaq istəyirdi. Ata qəlb... Qəbul kağızımı çıxarıb göstərdim. Yerindən tullanıb mənə tərəf gəldi və təbrik etdi. Gözləri dolmuşdu. İlk dəfə idi atamı alt pal-tarında gördüm. O vaxt abır-həya çox güclü idi. Atamın təbrikin-dən sonra göndərdiyi teleqramı da ona verdirdim. Etiraf edim ki, əzazil olmuşam. Atamdan əvəz çıxırdım...

“UĞUR OLSUN”DAN SONRA YANAN YAŞIL İŞİ

Tələbəlik illərim başladı. Uşaqlarla tez-tez çayxanaya gedərdik. Banditizmə qarşı mübarizə idarəsinin rəisi, çəkist Ələkbər Abdullayevin oğlu Aydın Abdullayev patok yoldaşım idi. Çayxanaya söhbətlərinin birində şeir yazdığımı dedim. Aydın şair Qasım Qasımsadənin onun bacısının yoldaşı olduğunu bildirdi. Dedi ki, şeirlərimi hazırlayım, bir gün onlara gedək. Nəhayət 6 aydan sonra şeirlərimi hazırladım və Qasım müəllimlə getdik. Utandığım-dan məni tər basırdı. Şeirlərimi oxudu, gördüm üzüm yavaş-yavaş gülür. Balaca balkonları var idi. Orada öz əlləri ilə bizim üçün hinduşka kababı bişirdi. Fikirləşdim ki, gedib kəndimizdə kiməsə desəm ki, Qasım Qasımsadə öz əli ilə mənə kabab bişirib, bir “köpək oğlu” inanmayacaq.

O vaxt yaşlı sənətkarlar qəzetlərdə gənclərə “Uğur olsun” yazırdı və gəncin şeirləri ilə şəklini verirdilər. Qasım müəllim mənim haqqımda “Azərbaycan gəncləri” qəzetinə “Uğur olsun” yazdı, iki şeirim də çap etdirdi.

“PUL XƏRCLƏMƏYİ BİLMİRDİM”

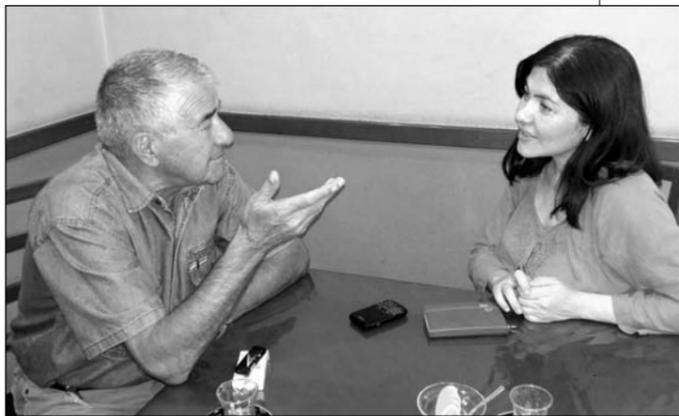
Bircə institutda oxuduğum birinci ilin birinci semestrində tə-qəüd almışam. Deyirdilər ki, 1 may nümayişinə hamı konkret hansısa ünvanda çıxmalıdır, mən başqa ünvandan nümayişə qo-şulurdum, təqaüdü mü kəsirdilər. Atam da, qardaşım da mənə pul göndərirdi. Hətta nənəm aldığı 20 manat təqaüdün 5-6 manatını yollayırdı. Özüm də radio ilə əməkdaşlıq etməklə aya 80-100 manat qazanırdım. Amma çatmırdı. Çünki pul xərcləməyi bacarmırdım. Pul gələn kimi iki günə uşaqlarla yeyib-ıçırkıd, qur-tarırdı.

Tələbəlik illərində Süvələndan olan qrup yoldaşım Fərruxla “Azdrama”nın arxasındakı küçədə kirayədə qalırdıq. Şənbə günü idi, pulumuz qurtarmışdı. Fərruxun bakılırların dili ilə desək, bir də-xili var idi. Konserv qutusunu deşib içinə pul atırdı. Təklif etdim ki, dəxili açmaq, razılaşmadı. Dedim, onlara gedək. Buna da razı ol-madı.

O vaxt rayondan gəlib Bakıda oxuyan uşaqlar üçün bir üstün-lük var idi. Bakıda gəzəndə hansısa qohumumuzu, həmkəndlimi-zi görürdüksə, mütləq ya bizə qonaqlıq verir, ya da cibimizə pul qoyurdular. Təklif etdim ki, ikimiz də şəhərə çıxmaq, bəlkə dost-tarış rast gəldi, bizə pul verdi. Bu “Azdrama”ya tərəf düşdü, mən bir neçə addım yuxarı qalxıb tını buruldum. Fərrux gözəndə itəndə evə qayıtdım. Dəxili götürdüm. Buradan pulu elə çıxarmalıydım ki, iz qalmasın. Nəhayət, tər basa-basa güclə göy 25-lik çıxardım. Fərruxu gözlədim. Gəldi, qarşısına heç kimin çıxmadığını dedi. Yalandan qardaşımın dostu ilə qarşılaşdığımı və mənə 25-lik ver-diyini bildirdim.

Yenə dostları başımıza yığib yeyib-ıçməyə getdik. Fərruxa da 5 manat verdirdim...

Bir gün Fərrux dəxilinə açdı. Sən demə, hesabını bilirmiş. Pul-lar kəm çıxdı. Vurmuxa-vurmuxa mənə söz demək istədiyini bildirdi. Yazıq demək istəməzdi, axır özünü güclə toparladı: “neçə ildir qardaş, birdən mənəndən inciyərsən. Dəxili açdım, “Araz” resto-ranına yeyib-ıçməyə gedirik. Amma burada 25 manat kəmdir”. Mənə belə şey demək olardı? Dinməzəcə durub yorğan-döşəyimi mələfəyə bağlayıb çiyimə aldım. Yalvarmağa başladı. Guya onu bağışlayıb yorğan-döşəyi yerinə qoydum. Uşaqları yığib dəxildə-ki pulla “Araz”a yeyib-ıçməyə getdik. Sağlıq demək növbəsi mən-ə çatdı. Fərruxun sağlığına dedim, sirri də orada açdım. Fərrux deyilməyə başladı. Bax, belə yaşamışıq. Səmmillik budur. İndiki gəncliyin ən böyük bəlası qeyri-səmmimi olmasıdır - yaradıcılığın-da da, salam verməyində də, davranışında da, evində də, qonşu-luğunda da - bütün münasibətlərində. Bizim dövrün gəncliyi baş-qa idi. İndiki gəncliklə müqayisəyə gələmz...

dim, fıır-fıra kimi fırlanırdım. Bütün kənd məni tanıyırdı. Bir az da üz-lü idim. Atam kolxozun baş mühasibi idi. Məktəbdən qayıdan-da görürdüm ki, ferma müdiri, briqadir kolxozun heyətində atam-la söhbət edirdilər. O andan sui-istifadə etməyi bacarırdım. Atama yaxınlaşdırdım ki, “qağa, mənə bir manat ver”. Atamdan aşağı və-zifədə olanlar ciblərində nə var idisə, çıxarıb mənə verirdilər...

“MƏNİ YAZIÇI EDƏN SƏBƏB”

Evimiz qəbiristanlıqla üz-büz idi, arada qobu var idi. Mənə elə gəlir, qəbiristanlıqla üz-büz doğulmasaydım, beynimdəki ya-zıçılıq “kletka”sı heç vaxt açılmayacaqdı.

Dörd yaşım var idi. Dostumla evimizin daş divarına söykən-mişdik. Günəş bütün varlığını işləyirdi. Qərribə bir xoşhallanma hiss edirdim. Dedilər ki, filankəs kişi ölüb, qəbiristanlığa gətirirlər. Qaçıb ora getdik. Meyiti basdıranda böyük adamların qılçasının arasından keçib baxdım. İnsanın qəbirə necə qoyulmasını, üstü-nün necə torpaqlanmasını, sonra hamının çox rahatca çıxıb get-diyini gördüm. O gün bərk qorxdum. Atam zəhmli olduğundan ona bir söz deyə bilmədim. Anama gətirənə onunla yatacağımı bil-dirdim. Tək yatmağa qorxurdum. Qorxu hissi, ölümü dörd yaşlı uşağın hissiyyatı ilə duymaq məni yazıçı etdi...

“SƏMƏD VURĞUN KİMİ SƏNİN DƏ “POBEDA”N OLACAQ”

Orta məktəbi pis oxumurdum. Ən çox ədəbiyyatı xoşlayırdım. Uşaqların dərindən qaçmasını təşkil edirdim, cəzasını da çəkir-

Lalə MUSAQIZI